

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2020-2(21)-57-66

УДК 378.014.543

JEL Classification: I 22, I 23

О. Б. Білявська, начальник
планово-фінансового відділу**ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ НАДХОДЖЕНЬ ЯК УМОВА ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасний стан наповнення спеціального фонду бюджету державними навчальними закладами, досліджено фінансові інструменти диверсифікації джерел власних надходжень державних закладів вищої освіти. Розглянуто досвід зарубіжних університетів щодо напрямів оптимізації фінансування з метою забезпечення їх фінансової автономії. Запропоновано ряд заходів із розширення спектру джерел надходжень українськими закладами вищої освіти.*

***Ключові слова:** диверсифікація, заклади освіти, автономія.*

Актуальність теми дослідження. Майже 10 років триває реформа вищої освіти: реформується система державного замовлення і, відповідно, система фінансування закладів вищої освіти (далі – ЗВО). Одним із напрямків реформи є надання цим закладам автономії, зокрема, фінансової. На сьогодні поняття фінансової автономії науковцями в цілому досліджено, не вироблені механізми діяльності закладів вищої освіти в умовах автономії. З метою збереження фінансової стабільності ЗВО в перехідний період в умовах невизначеності і високого ризику необхідно впровадити систему фінансування вищої освіти, яка б змогла підтримати забезпечити функціонування закладів вищої освіти без втрати їх фінансової автономії. Актуальність дослідження інструментів диверсифікації джерел надходжень закладів вищої освіти дозволить продовжити науковий пошук ефективної моделі бюджетування в умовах фінансової автономії таких закладів.

Постановка проблеми. Недостатній рівень бюджетного фінансування закладів вищої освіти, зношеність матеріально-технічної бази, і при цьому відсутність фінансових механізмів оперативного реагування на виклики, що постають перед ЗВО, жорстке регулювання витрат коштів за джерелами їх надходжень зумовлює впровадження механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти, яка дозволить забезпечити здатність університетів адаптуватись до змін та підвищити конкурентоспроможність закладів вищої освіти. Фінансову незалежність ЗВО, на нашу думку, можливо забезпечити не лише за рахунок збільшення фінансування з державного бюджету, а і за рахунок розширення спектру джерел інших надходжень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми фінансування вищої освіти і науки в Україні досліджували Т. Боголіб, О. Василик, З. Варналій, С. Даниленко, Т. Єфименко, К. Йокояма, І. Каленюк, О. Красільник, Е. Лібанова, І. Лютий, М. Ситницький, Н. Сушко, В. Тропіна та інші.

Зокрема, освітній та науковий фандрейзинг як один із вагомих джерел багатоканальності фінансування, досліджувалися Т. Боголіб [1].

Досліджуючи способи оптимізації фінансування державних вищих навчальних закладів України З. Варналій та О. Красільник дійшли висновку, що для збереження своєї фінансової стійкості університети повинні вживати певні заходи для пошуку додаткових джерел фінансування. Диверсифікацію надходжень учені визначають як спосіб формування додаткових джерел надходжень ВНЗ при використанні нових чи діючих напрямків фінансування для досягнення фінансової стійкості [2].

Розвиток дефініції університетської автономії на прикладі Англії та Японії досліджувала К. Йокояма [3]. У публікації [4] автори досліджують фінансові відносини та диверсифікацію надходжень, узагальнюючи європейський досвід.

Ситницьким запропоновано авторську модель забезпечення фінансової автономії дослідницького університету, яка складається з чотирьох компонентів: функціонування бізнес-школи і закладів післядипломної освіти, незалежного центру надання консалтингових

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

послуг, центру інноваційних технологій і підтримки стартапів, та фінансова співпраця із випускниками [5].

Сутність освітніх послуг в контексті діяльності ЗВО та аспекти їх споживчої цінності досліджено Сушко Н. І. та Даниленко С. В. [6]

Механізми фінансування ЗВО, зокрема шляхом кредитування здобуття вищої освіти, досліджували О. Єрфорт та І. Єрфорт. [7]

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зазначені наукові праці розкривають окремі проблеми та аспекти фінансування закладів вищої освіти в умовах фінансової автономії. Проте, дослідження спектру надходжень та інструментів їх диверсифікації ЗВО дозволить виокремити напрямки зі зниження залежності закладів вищої освіти від бюджетного фінансування.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є виявлення проблем, які впливають на диверсифікацію надходжень закладів вищої освіти, переосмислення останніх тенденцій діяльності ЗВО в умовах фінансової автономії, обґрунтування заходів із диверсифікації власних надходжень бюджетних ЗВО.

Викладення основного матеріалу. Розглядаючи економічні аспекти автономізації університетської діяльності деякі дослідники наголошують, що «в сучасній університетській освіті зійшлися у двобій ліберальна та утилітарна тенденції. Ліберальна тенденція тривалий час обстоює класичну, фундаментальну освіту і наполягає на прийнятті цінності знання як такого, безвідносно до його корисності. Освіта є сферою виробництва, в процесі навчання відбувається формування людей – інтелектуальний розвиток студентів шляхом універсального навчання, вільної циркуляції думки і особистого спілкування. Натомість утилітарна тенденція означає професіоналізацію освіти, зумовлену потребами ринку праці в добре підготовлених фахівцях. Освіта визнається сферою послуг, яка задовольняє потреби «клієнтів» в подальшому працевлаштуванні. Обстоюється консюмеризація вищої освіти» [8, с. 328-329].

У Законі України «Про освіту» освіта розглядається як основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [9].

Отже, в самому понятті «освіта» законодавцем закладено, що в результаті здобувач освіти отримує вигоди не тільки як особистість, а також і як громадянин, діяльність якого в майбутньому впливає на конкурентоздатність країни, тому і витрати на освіту, зокрема, на вищу освіту, мають здійснюватися з державних та приватних джерел.

Водночас, державні структури все частіше намагаються скоротити видатки з державного та/або місцевих бюджетів і запроваджують нові форми фінансування, перекладаючи фінансовий тягар з утримання закладів вищої освіти на приватних осіб, а заклади вищої освіти, відповідно, стикаються з регресивним державним фінансуванням та зниженням реальних доходів населення, що впливає на фінансову діяльність ЗВО, і, відповідно, на якість освіти.

Серед напрямів оптимізації фінансування Варналій З. С. зазначає наступні: диверсифікація джерел надходжень фінансових ресурсів; фінансування за результатами діяльності (Performance based funding) та фінансова автономія ВНЗ (формування фондів фінансових ресурсів, створення керуючих компаній та/або наглядових рад, що займаються питаннями формування та використання фінансів ВНЗ) [2, с. 7].

На нашу думку, автономія закладів вищої, зокрема фінансова, дозволяє гармонійно поєднати приватні і публічні інтереси з метою забезпечення реалізації права людини на вищу освіту.

З метою належного реагування на численні виклики середовища автономні ЗВО змушені:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- посилювати свою активність у конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг;
- забезпечувати ефективну кооперацію з іншими інституціями, а також бізнесом та урядовими структурами, що, однак, може загрожувати автономним ЗВО можливою втратою їх дійсної незалежності (автономності);

- швидше адаптуватися до постійно змінюваних чинників зовнішнього середовища [10, с. 46].

Фінансова автономія та диверсифікація джерел надходжень, на нашу думку, є взаємозалежними поняттями, адже, здатність закладів вищої освіти самостійно створювати і ефективно використовувати додаткові джерела надходжень залежить від рівня фінансової автономії, зарегульованості ринків освітніх та супутніх ним послуг. Диверсифікація надходжень можлива лише за умов інституційної автономії. Водночас, рівень фінансової автономії зростає за наявності диверсифікованих надходжень.

У ході проведеного Асоціацією європейських університетів дослідження було встановлено, що «частка надходжень, що генеруються через послуги, позитивно пов'язана зі ступенем відсутності кадрової автономії, а точніше зі здатністю університету вільно наймати штат (академічний або адміністративний)» [11, с. 45].

Суттєву роль у запровадженні та підтримці диверсифікації надходжень в університетах відіграють органи державної влади. Сферою державного регулювання дедалі більше стає макrorівень, і загальною світовою тенденцією є децентралізація управління ВНЗ та перенесення важелів регулювання на мікрорівень із переходом до більшої економічної самостійності навчальних закладів, передусім на базі розвитку нових відносин власності.

Бюджетний кодекс України [12] визначає наступні джерела власних надходжень державних закладів вищої освіти: 1) надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством, у тому числі: а) плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю; б) надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності; в) плата за оренду майна бюджетних установ; г) надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна); 2) інші джерела власних надходжень, у тому числі: а) благодійні внески, гранти та дарунки; б) кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб; в) кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; г) кошти, отримані від реалізації майнових прав на фільми, вихідні матеріали фільмів та фільмокопій, створені за бюджетні кошти за державним замовленням або на умовах фінансової підтримки.

За даними Міністерства освіти і науки України загальна сума надходжень до спеціального фонду бюджету закладів вищої освіти за 2019 рік склала 23,11 млрд. грн., з яких 77,3 % це надходження від освітньої та господарської діяльності закладів вищої освіти (Рис. 1).

Ураховуючи, що власні надходження державних закладів вищої освіти є коштами спеціального фонду державного бюджету, до них діють усі обмеження щодо їх отримання, використання та обліку, як до бюджетних коштів.

Перелік платних послуг, що можуть надаватися бюджетними ЗВО, обмежено Кабінетом Міністрів України [13]. Не сприяють ініціативі закладів вищої освіти у наданні платних послуг і безліч інших обмежень, такі як встановлення граничної торговельної надбавки (націнки на продукцію громадського харчування, що реалізується в закладах вищої освіти [14]; граничної вартості проживання студентів у гуртожитках [15], відсутність єдиної методики розрахунку вартості платних послуг тощо.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

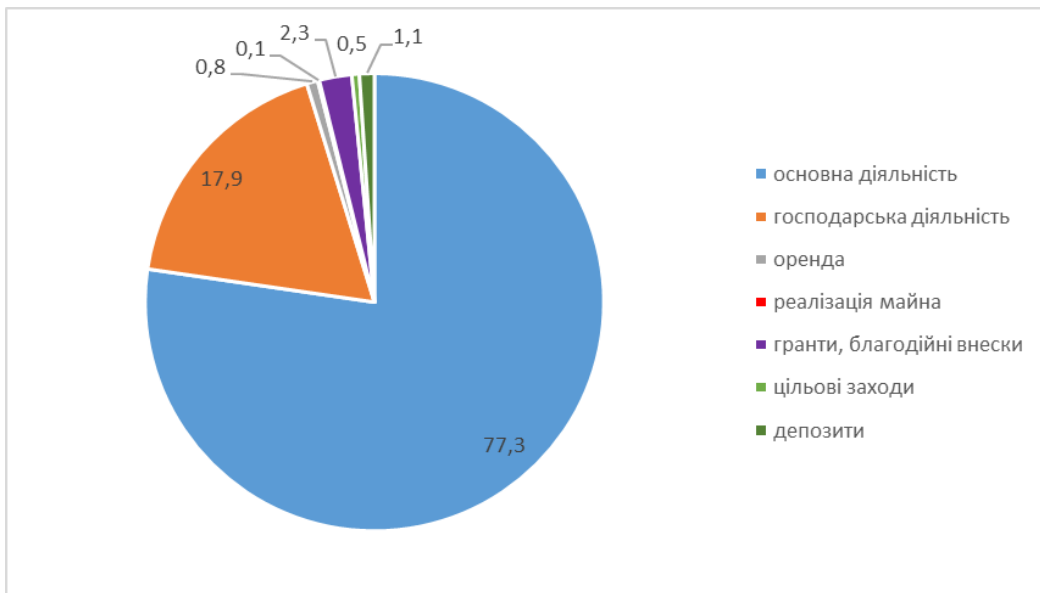

Рис. 1. Структура власних надходжень закладів вищої освіти у 2019 році, у відсотках
Джерело: складено автором

Однак, іноземний досвід діяльності закладів вищої освіти говорить, що часто платні послуги, як і бюджетне фінансування, не є основними джерелами бюджету ЗВО.

Так, в цілому по Великобританії частка надходжень від основної (освітньої та наукової діяльності) складає 79,3 %. (Рис. 2)

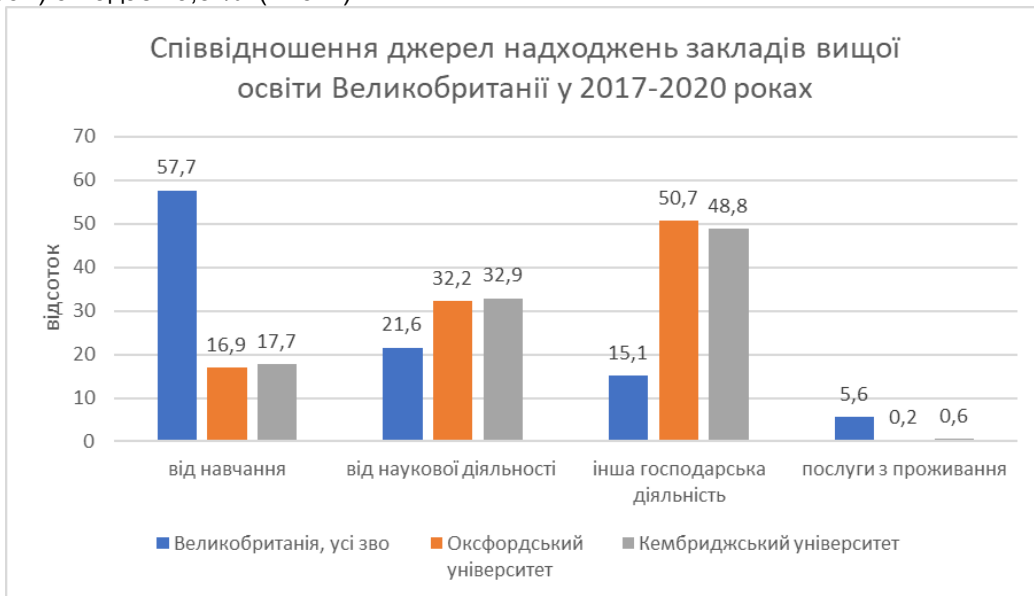

Рис. 2. Співвідношення часток різних джерел надходжень закладів вищої освіти Великобританії у 2017-2020 роках, у відсотках
Джерело: складено автором

Примітно навіть, що за останні 5 років заклади вищої освіти Великобританії збільшили часту доходів від освітньої діяльності майже на 30 відсотків з 15541 до 19919 млн. фунтів стерлінгів. [16] (Рис. 3).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

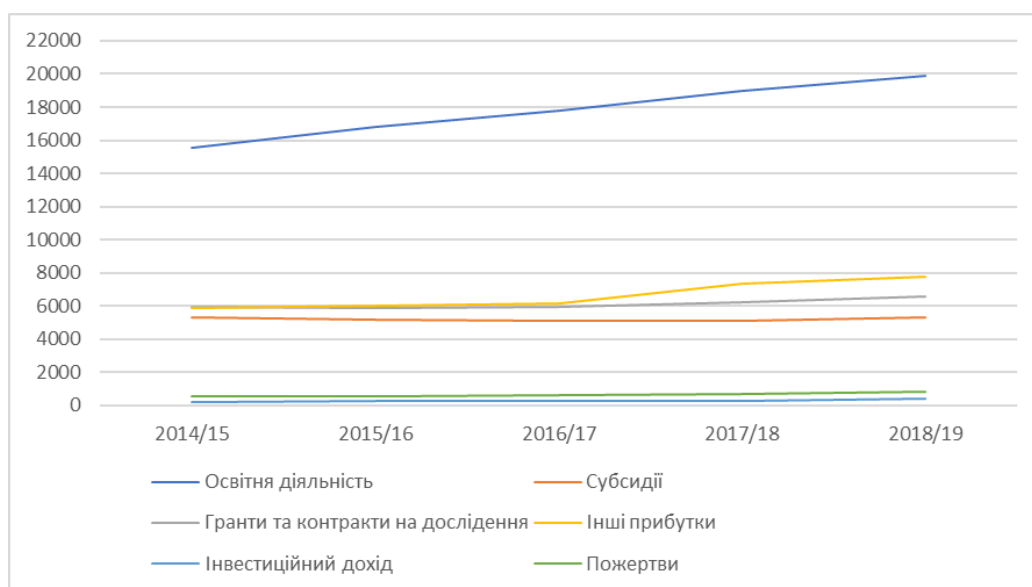

Рис. 3. Динаміка надходжень закладів вищої освіти Великобританії у розрізі видів діяльності за 2014-2019 роки, млн. фунтів стерлінгів

Джерело: складено автором

Проте, найбільшим джерелом доходу від основної діяльності Оксфордського університету [17] (32,2%) є фінансування наукових досліджень (26%), а також надходження до таких організацій, як благодійні фонди, наукові ради, трести та промисловість. Доходи від навчання (як для студентів, так і для аспірантів) за договорами про освіту становлять 15 %, а майже 8% припадає на державні гранти, отримані через Управління для студентів та наукових досліджень Англії.

Інші доходи стосуються діяльності, яка не є викладацькою та дослідницькою діяльністю: навчальне видавництво, комерціалізація науково-дослідних результатів, благодійна підтримка та інвестиційний дохід фондів університету (Рис. 4).

Рис. 4. Структура надходжень Оксфордського університету в 2018-2019 навчальному році, у відсотках

Джерело: складено автором

Схожа структура надходжень і Кембріджського університету, де вдало функціонує відділ розвитку і зв'язків із випускниками університету [18].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Джерела фінансування університетів США, як і в Україні, залежать від форми власності: публічні університети мають додаткові надходження від федерального уряду або урядів штатів. На відміну від європейських та українських університетів, найбільші надходження до закладів вищої освіти США здійснюються через ендавмент-фонди (Рис. 5).

Рис. 5. Структура доходів закладів вищої освіти США, у відсотках

Джерело: складено автором

В умовах нестачі фінансування практика залучення благодійних коштів закладами вищої освіти України може значно поліпшити їх фінансовий стан.

Можливість формування закладом вищої освіти сталого фонду (ендавмент) передбачена Законом України «Про вищу освіту». Під ендавмент-фондом розуміється сума коштів або вартість майна, призначена для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються закладом вищої освіти з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою [19].

У податковому законодавстві термін «ендавмент» означає суму коштів або цінних паперів, які вносяться благодійником у банк або небанківську фінансову установу, завдяки чому набувач благодійної допомоги отримує право на використання процентів або дивідендів, нарахованих на суму такого ендавменту. При цьому такий набувач не має права витратити або відчужувати основну суму такого ендавменту без згоди благодійника [20].

Проценти та дивіденти від управління благодійними ендавментами призначені для:

- надання благодійної допомоги бенефіціарам, визначеним благодійниками або уповноваженими ними особами;
- виконання благодійних програм;
- спільної благодійної діяльності.

При цьому, зміна цілей, порядку та строків використання благодійного ендавменту можливі лише на підставі згоди благодійника або його правонаступників, а також за рішенням суду, якщо благодійний ендавмент створено на підставі заповіту [21].

Серед проблем створення українськими закладами вищої освіти сталих фондів можна визначити наступні:

- недосконалість законодавства, наявність великої кількості обмежень у використанні благодійних коштів;
- нестабільність макроекономічної ситуації в Україні;
- невизначеність пріоритетів розвитку вищої освіти;
- низький рівень благодійницької та добродійної діяльності як проблема культури багатства та соціальних взаємовідносин між людьми різних статків;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- політична ситуація, військові дії на Сході України перенаправляють діяльність потенційних благодійників на допомогу армії;
- складне адміністрування, архаїчні інструменти контролю використання коштів, низький рівень державного стимулювання благодійної діяльності;
- зниження купівельної спроможності населення внаслідок пандемії.

Ще одним фактором неможливості розвитку благодійництва в Україні, зокрема створення і використання ендаумент-фонду, на думку М. Дмитришин, є проблеми «інвестування на фінансовому ринку нашої держави», а саме: «незначна кількість фондових бірж та невеликий обсяг їх торгів, недосконалість роботи та низька довіра до електронної позабіржової торгівлі фінансовими активами, непопулярність та невелика дохідність державних цінних паперів ускладнює управління коштами ендаументу» [22, с. 238].

Створення підрозділів у закладах вищої освіти, основною функцією яких є фандрайзингова діяльність, особливо важливо в умовах фінансової автономії. Функціонування таких підрозділів має здійснюватися в двох напрямках: пошук грантодавців і благодійників.

Інтернаціоналізація вищої освіти також відкриває можливість закладам вищої освіти диверсифікувати надходження. Експорт українськими університетами освітніх послуг у формі освітніх франшиз і відкриття університетських філій за кордоном дозволить збільшити не тільки масштаби міжнародної діяльності та зміцнити престиж зовні, а і розкрити нові можливості отримання додаткових доходів та покращити якість освіти, адже відповідальність за якість послуг по фрайчайзингових освітніх програмах та наукових дослідженнях несуть заклади вищої освіти країни-«експортера»

За даними Транскордонної дослідницької групи з питань освіти (Cross-Border Education Research Team, C-Bert) [23] найбільшими експортерами освітніх послуг є США (86), Об'єднане королівство Великої Британії та Північної Ірландії (43), Франція (38), Росія (29), Австралія (20). Всього у світі 83 країни-імпортери. Україна у звітності C-Bert фігурує лише як країна, що імпортує освітні послуги.

На сьогодні не створено відповідної законодавчої бази для здійснення українськими закладами вищої освіти фрайчайзингової діяльності.

Одним із принципів державної політики у сфері вищої освіти є сприяння здійсненню державно-приватного партнерства. Впорядкування відповідної законодавчої бази могло б допомогти закладам вищої освіти реалізувати інвестиційні проекти, зокрема соціально значущі проекти, і в результаті, оновити матеріально-технічну базу, здійснити будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення будівель та приміщень закладів вищої освіти.

На нашу, думку, впровадження Міністерством освіти і науки України відкритих пілотних проектів державно-приватного партнерства під контролем громадськості дозволило б залучити приватного інвестора у сферу вищої освіти.

Висновки. В умовах недостатності бюджетного фінансування та незалежності ЗВО від держави пошук додаткових джерел фінансування, необхідних для здійснення різноманітних програм і проектів, є дієвим засобом здійснення змін у вищій освіті. Реформування системи вищої освіти має полягати у сприянні конкуренції шляхом дерегуляції, орієнтації на ефективність та створення відповідних стимулів, а також у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Боголіб, Т. М. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні / Т. М. Боголіб // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. : Економічна. - 2014. - № 5. - С. 11-17.
2. Варналій, З. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України / З. С. Варналій, О. В. Красільник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2017. - Вип. 5. - С. 6-13.
3. Yokoyama, K. Changing Definitions of University Autonomy: The Cases of England and Japan / K. Yokoyama. – Higher Education in Europe. – 2007. – Vol. 32. – 4. – С. 399-409.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

4. Stachowiak-Kudłaa, M., Kudła, J. Financial regulations and the diversification of funding sources in higher education institutions: selected European experiences / M. Stachowiak-Kudłaa M., J. Kudła. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=cshe20>. – DOI: 10.1080/03075079.2015.1119109.
5. Ситницький, М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів : монографія / М. В. Ситницький. – Київ, Видавництво Ліра-К, 2018. – 302 с.
6. Сушко, Н. І. Удосконалення регулювання державних видатків на послуги вищої освіти / Н. І. Сушко, С. В. Даниленко. // Фінанси України. – 2018. – № 4. – С. 56–74.
7. Єрфорт, О. Ю. Розвиток механізмів кредитування здобуття вищої освіти в Україні / О. Ю. Єрфорт, І. Ю. Єрфорт. // Фінанси України. – 2018. – №3. – С. 67–79.
8. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.: Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін. ; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. – Х. : Право, 2015. – 452 с.
9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
10. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні : монографія / [А. Ф. Павленко, Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький та ін.] ; За заг. ред. д.е.н, проф. А. Ф. Павленка та д.е.н, проф. Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2014. – 550, [2] с.
11. Естерманн Т. Фінансово стійкі університети II. Диверсифікація джерел надходжень європейських університетів / Т. Естерманн, Інора Беннетот Прюво, 2011. – 104 с.
12. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>.
13. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності : постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>.
14. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів) : постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF#Text>.
15. Про встановлення граничного розміру плати за проживання в студентських гуртожитках вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства фінансів України, Міністерства охорони здоров'я України від 28.03.2011 № 284/423/173 1548 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-11#Text>.
16. Open data and official statistics [Електронний ресурс] / Офіційний сайт HESA. - Режим доступу : <https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis>.
17. Archive of University and Colleges Financial Statements[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://www.ox.ac.uk/about/organisation/finance-and-funding/archive-of-financial-statements>
18. Лютий, І. О. Фінансова автономія університетів: історичний огляд та міжнародний досвід / І. О. Лютий, О. Б. Білявська, Г. А. Поляновський. // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка" : науковий журнал . Острог : Вид-во НаУОА. – 2020. – № 18. – С. 68–78.
19. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
20. Податковий кодекс України : Закон України 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
21. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України 5 липня 2012 року № 5073-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.
22. Дмитришин М. В. Ендавменти у вищих навчальних закладах: проблеми та перспективи. / М. В. Дмитришин // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 34 (1). – С. 233-241.
23. Cross-Border Education Research Team (2020, Nov 20). C-BERT International Campus Listing. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://cbert.org/resources-data/intl-campus/>.

UDC 378.014.543

JEL Classification: 378.014.543

O. B. Biliavska, Chief of the Planning
And Finance Department

DIVERSIFICATION OF SOURCES OF INCOME AS A CONDITION OF FINANCIAL AUTONOMY BY UNIVERSITIES

Abstract. *The article analyzes the current state of filling the special budget of the budget with state educational institutions, examines the financial instruments for diversifying the sources of own revenues of state institutions of higher education. The experience of foreign universities in the areas of financing optimization in order to ensure their financial autonomy is considered. A number of measures have been proposed to expand the range of sources of income for Ukrainian universities.*

Keywords: *diversification, educational institutions, autonomy.*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**References:**

1. Boholib, T. M. (2014). Osvitnii ta naukovyi fandraizynh v Ukraini [Educational and scientific fundraising in Ukraine]. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ser.: Ekonomichna – Scientific works of Donetsk National Technical University. Ser.: Economic*, 5, 11-17 [in Ukrainian].
2. Varnalii, Z. S., Krasilnyk, O. V. (2017). Optyimizatsiia finansuvannia derzhavnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Optimization of financing of state higher educational institutions of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Visnyk of Kyiv National Taras Shevchenko University. Economy*, 5, 6-13 [in Ukrainian].
3. Yokoyama, K. (2007). Changing Definitions of University Autonomy: The Cases of England and Japan. *Higher Education in Europe*, 32(4), 399-409 [in English].
4. Stachowiak-Kudłaa, M., Kudła, J. (2017). Financial regulations and the diversification of funding sources in higher education institutions: selected European experiences. *Studies in Higher Education*, 42(9), 1718-1735. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03075079.2015.1119109> [in English].
5. Sytnytskyi, M. V. (2018). *Stratehichne upravlinnia rozvytkom doslidnytskykh universytetiv [Strategic management of research university development]*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
6. Sushko, N. I., Danylenko, S. V. (2018). Udoskonalennia rehuliuwannia derzhavnykh vydatkiv na posluhy vyshchoi osvity [Improvement of regulation of state expenditures on higher education services]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 4, 56-74 [in Ukrainian].
7. Yerfort, O. Yu., Yerfort, I. Yu. (2018). Rozvytok mekhanizmiv kredyтуvannia zdobuttia vyshchoi osvity v Ukraini [Development of mechanisms of crediting higher education in Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 3, 67-79 [in Ukrainian].
8. Klimova, H. P., Ivanov, S. M., Shevchenko, L. S., et al. (2015). *Kontseptualni zasady stanovlennia innovatsiinoho suspilstva v Ukraini [Conceptual principles of formation of innovative society in Ukraine]*. Yu. Ye. Atamanova, H. P. Klimova (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" : vid 05.09.2017, № 2145-VIII [Law of Ukraine "On education" from 05.09.2017, № 2145-VIII]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
10. Pavlenko, A. F., Antoniuk, L. L., Vasykova, N. V., Ilnytskyi, D. O., et al. (2014). *Doslidnytski universytety: svitovyi dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Research universities: world experience and development prospects in Ukraine]*. A. F. Pavlenko, L. L. Antoniuk (Eds.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
11. Estermann, T., Pruvo, I. B. (2011). Finansovo stiiiki universytety II. Dyversyfikatsiia dzherel nadkhodzenh yevropeyskykh universytetiv [Financially stable universities II. Diversification of sources of income of European universities]. Brussels: Asotsiatsiia Yevropeyskykh Universytetiv [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy "Biudzhethnyi kodeks Ukrainy" : vid 08.07.2010 № 2456-VI [Law of Ukraine "Budget Code of Ukraine" from 08.07.2010 № 2456-VI]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> [in Ukrainian].
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki mozhut nadavatsia zakladamy osvity, inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvity, shcho nalezhat do derzhavnoi i komunalnoi formy vlasnosti" : vid 27 serpnia 2010 r., № 796 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the list of paid services that can be provided by educational institutions, other institutions and educational institutions belonging to the state and communal form of ownership" from August 27, 2010, № 796]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro vstanovlennia povnovazhen orhaniv vykonavchoi vlady ta vykonavchykh orhaniv miskykh rad shchodo rehuliuwannia tsin (taryfiv)" : vid 25 hrudnia 1996 r., № 1548 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the establishment of powers of executive authorities and executive bodies of city councils to regulate prices (tariffs)" from December 25, 1996 № 1548]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Ministerstva finansiv Ukrainy, Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy "Pro vstanovlennia hranychnoho rozmiru platy za prozhyvannia v studentskykh hurtozhytkakh vyshchyykh navchalnykh zakladiv derzhavnoi ta komunalnoi form vlasnosti" : vid 28.03.2011, № 284/423/173 [Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, the Ministry of Health of Ukraine "On establishing the maximum amount of payment for accommodation in student dormitories of higher educational institutions of state and communal forms of ownership" from 28.03.2011, № 284/423/173]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-11#Text> [in Ukrainian].
16. Open data and official statistics. www.hesa.ac.uk. Retrieved from <https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis> [in English].
17. Archive of University and Colleges Financial Statements. www.ox.ac.uk. Retrieved from <https://www.ox.ac.uk/about/organisation/finance-and-funding/archive-of-financial-statements> [in English].
18. Liutyi, I. O., Biliavska, O. B., Polianovskiy, H. A. (2020). Finansova avtonomiia universytetiv: istorychnyi ohliad ta mizhnarodnyi dosvid [Financial autonomy of universities: historical review and international experience]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya "Ekonomika" – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Economics"*, 18, 68-78 [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" : vid 1 lypnia 2014 roku, № 1556-VII [Law of Ukraine "On higher education" from July 1, 2014, № 1556-VII]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
20. Zakon Ukrainy "Podatkovyi kodeks Ukrainy" : vid 2 hrudnia 2010 roku, № 2755-VI [Law of Ukraine "Tax Code of Ukraine" from December 2, 2010 № 2755-VI]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

21. Zakon Ukrainy "Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii" : vid 5 lypnia 2012 roku, № 5073-VI [Law of Ukraine "On charitable activities and charitable organizations" from July 5, 2012, № 5073-VI] *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> [in Ukrainian].

22. Dmytryshyn, M. V. (2017). Endavmenty u vyshchyykh navchalnykh zakladakh: problemy ta perspektyvy [Endowments in higher educational institutions: problems and prospects]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, 34(1), 233-241 [in Ukrainian].

23. *Cross-Border Education Research Team*. (2020). C-BERT International Campus Listing. Retrieved from <http://cbert.org/resources-data/intl-campus/> [in English].

Надійшла 1.11.2020

Бібліографічний опис для цитування:

Білявська О. Б. Диверсифікація джерел надходжень як умова фінансової автономії закладів вищої освіти. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2 (21). С. 57-66.

Білявська Ольга Борисівна	начальник планово-фінансового відділу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; https://orcid.org/0000-0002-9945-957X ; E-mail: biliavska.o@gmail.com ;
Biliavska Olha Borysivna	Chief of the Planning And Finance Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv; https://orcid.org/0000-0002-9945-957X ; E-mail: biliavska.o@gmail.com .